

HOITOTYÖN MUISTOT

Muistitiedon keruukilpailun palkinta- ja tiedotustilaisuus Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran juhlasalissa torstaina 10.12.1998 klo 15

[Tulokset](#) * [Kertomusten keskeisiä teemoja](#) *
[Palkinnot](#) * [Järjestäjät ja palkintolautakunta](#)

Kansanrunousarkisto ja Folkkultursarkivet järjestivät 1.3.-15.9.1998 yhdessä hoitoalan järjestöjen kanssa Hoitotyön muistot -keruukilpailun, joka on keskeinen osa Kansallisarkiston johtamasta Hoitotyön yksityisarkistot ja muistitieto -projektista. Vuonna 1997 kerättiin ja kartoitettiin hoitotyön historiaan liittyviä yksityisarkistoja ja muita asiakirja-aineistoja. Vuoden 1999 tavoitteena on haastatella noin sata hoitotyön eri sektoreilla vaikuttanutta henkilöä.

Hoitotyön muistot -keruukilpailu oli suunnattu erityisesti hoitotyön ammattilaisille itselleen, mutta myös heidän omaisilleen ja muille alaa läheltä seuranneille. Haluttiin saada talteen varttuneiden ikäluokkien mukana pian katoava kulttuurihistoriaa, mutta myös työikäisten ja aivan nuortenkin havaintoja. Kilpailuesitteessä kysyttiin mm. ammatinvalinnasta, opiskelu- ja harjoitteluajoista, työoloista ja -välineistä, työyhteisösuhteista, palkkauksesta ja vaateuksesta. Pyydettiin kertomaan erityishaasteista kuten vaikeista sotavuosista, polion ja tuberkuloosin hävittämisestä sekä vuoden 1972 kansanterveystuomista muutoksista. Kehotettiin miettimään, mitä hoitotyö oli vastaajalle merkinnyt.

Tulokset

Kilpailuun osallistui yhteensä 186 kirjoittajaa, joista suomenkielisiä 166 ja ruotsinkielisiä 20. Miehiä kilpailuun osallistui yhteensä 19. Aineiston kokonaismäärä on yli 6000 sivua, johon varsinaisen muistelukerronnan lisäksi sisältyy kirjoituksia,

päiväkirjoja, asiakirjoja ja lehtileikkeitä. Tämän lisäksi muutama vastaaja lähetti omaelämäkerrallisia julkaisuja. Vastaajista suurin osa oli itse ollut ainakin jossain elämänsä vaiheessa hoitoalalla. Vanhin kirjoittaja oli syntynyt 1910 ja nuorin 1971, keski-ikä oli n. 60 vuotta. Kertomusten aikajänne on noin sadan vuoden mittainen, sillä useissa vastuksissa valotetaan 1800-luvun loppupuolella syntyneiden henkilöiden kokemuksia hoitoalalta, joko muistitiedon tai aikalaisdokumenttien pohjalta. Vastauksia tuli melko tasaisesti eri puolilta Suomea ja niiden sisältö kattaa maamme eri alueet vielä tarkemmin; luonnollisesti kerronta painottuu sairaalapaikkakuntiin.

Laajan käsikirjoitusaineiston lisäksi saatiin 24 vastauksen yhteydessä valokuvia, yhteensä 467 kpl. Ääninauhaa saatiin yli kolme tuntia ja videonauhaa yli tunti.

Koko aineisto on arkistoitu Helsinkiin Kansanrunousarkistoon (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura) ja Folkkultursarkivetiin (Svenska Litteratursällskapet), missä se on vuodesta 1999 lähtien tutkijoiden käytettävissä. Valikoiduista kertomuksista toimitetaan mahdollisimman pian myös kokoomateos. - Aineiston historiallisen ja temaattisen laaja-alaisuuden ansiosta sen tutkija voi tulla monilta eri tieteenaloilta. Hoitotieteen, lääketieteen, psykologian, naistutkimuksen, kulttuurin-, historian- tai työntutkimuksen edustajille tarjoutuu näistä kilpailuvastauksista mielenkiintoista luettavaa.

Kertomusten keskeisiä teemoja

Hoitotyön ammattilaiset, heidän läheisensä sekä myös muutamat potilaat ovat lähestyneet aihetta arkipäivän kuvausten, pohdintojen, päivä- ja muistokirjojen, omaelämäkertojen, elämäkertojen, kirjeiden, runojen ja pakinoiden avulla. Asiakirjat, lehtileikkeet, valokuvat ja piirrookset tuovat muistelukerrontaan lisää syvyyttä ja todistusvoimaa.

Kertomukset painottuvat selvästi 1940-60 -luville, iäkkäiden kertojien aktiivisimpiin työvuosiin. Nyky aikaan ulottuvia kertomuksia leimaavat puolestaan säästöt, henkilökunnan väsyminen ja huoli potilaiden saaman hoidon laadusta.

Monet kertovat jo historiaan jääneestä aikakaudesta,

jolloin sairaala vaikutti voimakkaasti yksityiselämään. Hoitajan oli mieluiten oltava naimaton ja henkilökunta asui pääsääntöisesti sairaala-alueella asuntolassa. Työyhteisön tiiviys kulminoitui asumisessa: perheellisetkin saattoivat asua asuntolassa, jossa keittiö ja saniteetitilat olivat yhteisiä.

Hoitajien työajat venyivät pitkiksi: viikossa oli vain yksi vapaapäivä, päivävuoroon kuului usean tunnin päivävapaa ja varallaolo myös vapaa-aikoina vähensi oman ajan määrää. Työvuorot eivät vaihdelleet viikottain, vaan yövuoro saattoi kestää useista viikoista kuukausiin.

Työtehtävät poikkesivat jonkin verran nykyisistä. Hoitajat avustivat leikkauksissa ja usein heidän tehtävänä oli potilaan nukuttaminen. Kertakäyttöisiä sidetarpeita tai muita hoitovälineitä ei ollut, vaan kaikki välineet neuloista lähtien oli puhdistettava ja sterilisoitava sairaalassa, pääasiassa osastoilla. Samoin sidetaikokset, pesulaput, kipsijauhotetut sidetarpeet ja monet muut tarvikkeet syntyivät osastolla hoitajien käsissä.

Hoitovälineiden desinfiointi kuului usein yöhoitajalle. Yövuoro olikin kiireistä aikaa, koska silloin oli myös valmistettava osastot aamukuntoon. Kaiken lisäksi hoitohenkilöstö vastasi usein sairaalan lämmityksestä, oli kyseessä sitten öljy- tai puulämmitteinen rakennus. Eräsikin kertoja muistaa käyneensä kahden tunnin välein pannuhuoneessa lisäämässä halkoja uuniin.

Kansatieteellisen tarkasti ja ajoittain nostalgisen huvittuneina kertojat muistelevat vaateustaan. Hoitajien valkoinen "kotsa" ja sen tärkkääminen, taittelu ja sinisten "natsojen" ompeleminen jää harvalta kertomatta. Hoitajaoppilasajat ovat myös hyvin säilyneet mielessä. Usein päällimmäisenä ovat usein muistot tiukasta kurista, oppilaiden ja harjoittelijoiden pitämisestä pelkästään työvoimana, perusteellisen siivoamisen ja sairaalapedin tekemisen opettelu. Petaus olikin aikamoinen taidonnäyte: vierekkäisten vuoteiden rypyttömien peittojen raidat oli oltava kohdakkain ja linjassa. Kaikesta huolimatta opiskelu oli jäänyt mieleen positiivisena innostuksen ja uuden oppimisen ilon aikana.

Kättilöiden ja kiertävien sairaanhoitajien ja

terveydenhoitajien työ koettiin vastuulliseksi; olihan hoitaja yleensä yksin hoitotilanteessa, jolloin kaikki päätökset piti tehdä nopeasti parhaan ymmärryksen mukaan. Työtä hankaloittivat huonot kulkuyhteydet, puhelimen harvinaisuus, apteekki- ja lääkäripalvelujen saannin hitaus sekä väestön käsitykset riittävän hygienian tasosta ja oman terveyden ylläpidon mahdollisuuksista. Lisäksi uuden ammattiryhmän työnkuva ei ollut täysin selkeä: terveystietä saatiin hakea vainajaa laittamaan tai perheiltä sovitteluun. Hoitotyön tekijän piti hallita hiihto, luistelu, pyöräily ja jopa moottoripyöräily.

Miesten tulo alalle on koettu positiiviseksi asiaksi, ja kaikkialla yksi reaktio on ollut sama: iäkkäämmät potilaat ovat erehtyneet luulemaan mieshoitajia lääkäreiksi. Saattoipa joku tuntea itsensä kovinkin tärkeäksi, kun itse lääkäri tuli henkilökohtaisesti joka aamu huolehtimaan aamupesusta.

Kertomuksissa näkyy elämän koko kirjo: kuolemaa, sairautta, surua ja epätoivoa sekä toisaalta uuden elämän syntymää, iloa, uskoa, lähimmäisenrakkautta ja tulevaisuudentoivoa. Aineisto on ollut ensimmäisille käsittelijöilleen ja palkintolautakunnan jäsenille inhimillisyydessään syvästi koskettava lukuelämys. Jokainen vastaus olisi jostakin näkökulmasta palkitsemisen arvoinen.

Palkinnot

I palkinto: sairaanhoitaja Elvi Löfvenberg, Kvevlax (Korsholma), s. 1917

Kilpailun voittajan vastauksessa on laajuutta ja syvyyttä. Lukija temmataan suoraa päätä sota-ajan sairaaloiden vaativiin oloihin. Teksti on mukaansatempaavaa, jännittävää ja tinkimättömän todenmukaista. Kirjoittaja on luonut koosteen taitavasti omien kirjeittensä ja päiväkirjamerkintöjensä pohjalta. Pääsemme mukaan sairaanhoito-oppilaan työntäyteiseen arkeen potilaineen, pelottavine osastonhoitajineen ja työtovereineen. Elämäntilanne pommitetussa Turussa, väsymys ja ruokapula saavat yksityiskohtaisen kuvauksen. Koetaan myös pakollisten pimennysten aiheuttamat vahingot ja muut vaikeudet. - Vastaukseen liittyy myös

jälkikirjoitus, joka kertoo, miten elämä jatkui.

Juldagen, måndag, 1939 kl. 14.00 --
Här har varit alarm varje dag, utom i
går. T.o.m. i dag, självaste juldagen
var ryssarna här, de -22° till trots. Kl.
10.30 kom de. Jag höll på och delade
ut gröt åt våra soldater, men det tog ett
hastigt slut. Vi började flytta ner
sängpatienterna och stod och väntade
på hissen, när det skrällde till, så huset
skakade. En bomb i närheten alltså -
hissarna stannade - vi fortsatte med
grötutdelandet. Efter en stund
fungerade hissarna, så vi kunde få ner
sängarna. Synd om de stackare som
ligger svårt sårade i sina sängar utan
möjlighet att ta sig ner för egen
maskin. Helt utlämnade. - Längre
dröjde det inte förrän tunga rökmoln
sökte sig uppåt bakom
Observatoriebacken, inte så långt
härifrån. Sockerfabriken, slottet och en
bro över Aura Å har bombats. Poliser
och andra kom med sårade till
sjukhuset - inga döda den här gången,
men väl döende.

II palkinto: terveydenhoitaja Paula Feodoroff, Ivalo, s. 1944

Paula Feodoroffin elämänkaari on syrjäseutujen
hoitotyön historiaa jatkosodan aikaisesta
ensiparkaisusta lähtien. Pieneen sivumäärään on saatu
paljon oleellista, mutta kerronnassa ei ole ahtauden
häivääkään. Työhöntulo Sevettijärven neuvolapiiriin,
tehtävien uskomaton monipuolisuus,
jatkokouluttautuminen, kansanterveystieteen vaikutukset
ja elämän monet koettelemukset kirjataan
riipaisevasti. Pohjoisimman Suomen terveydenhoitaja
on napakka humoristi ja ansiokas ihmiselon
puntaroija.

Työ on paljon selvemmin rajattua ja
normitettua kuin 30 vuotta sitten.
Lääkäri on aina tavoitettavissa
puhelimitse. Yksinäistä, matkan
takana työskentelyä ei edistyskään ole
muuttanut. Pestini täällä päättyy
kuukauden kuluttua. Aloittaessani en

voinut tukeutua muuhun kuin
koulutukseeni, olemistani leimasi
jälkikäteen katsellen täydellinen
tietämättömyys takäläisten
elämänmuodoista ja tietynlainen
virkaihmissen ylemmyys. Toivon
olevani nyt avoimempi ja
ymmärtäväisempi. Uskallan mennä
ihmisten lähelle, itkeä ja nauraa.
Edelleenkin paras kiitos työstä on
asiakkaan kasvoille levinnyt hymy tai
silmiin syttynyt tuike.

**III palkinto: perushoitaja Irma Siljala, Vaasa, s.
1936**

Irma Siljalalle hoitotyö tuli tutuksi jo
lapsuudenkodissa Pohjanmaalla: hänen äitinsä oli
maineikas parantaja, jolta haettiin apua moniin
vaivoihin. Kutsumus on vienyt kertojan
luontaishoitotyön piiristä ensin mielisairaiden ja
myöhemmin vanhusten pariin. Siljala kirjoittaa
kaunistelematta, millaisia olivat mielisairaanhoidon
käytänteet ja asenteet vielä 1950-luvulla. Toisaalta se
lämpö, suoranainen runollisuus, jolla hän kuvaa
nuoria ja vanhoja potilaspersoonallisuuksia, on jopa
tässä hoitotyökeruuaineistossa ainutlaatuista.

Samanaikaisesti yo-kirjoitusteni
kanssa opiskelin jo sairaanhoito-
oppilaitoksessa perushoitajalinjalla.
Työ- ja koulutuspisteeni olisivat
riittäneet sairaanhoitajajaostoon, mutta
ajattelin puolentoista vuoden riittävän,
sitä paitsi lähihoito on minun alaani. -
Valmistumisjuhlassa osalleni lankesi
opiskelijan puheenvuoro. Muistin
kiittää päättäjiä, jotka olivat antaneet
ikäntyneillekin oikeuden opiskella.
Valmistuttuani palasin tekemään
entistä työtäni - nyt vain vähän
paremmalla palkalla, selkeällä
ammattinimikkeellä - perushoitaja - ja
valkoisessa puvussa. Puvussa, josta
olin lapsesta saakka uneksinut!

Erikoispalkinnot (10 kpl):

Vuokko Ahonen, lastenhoitaja, Helsinki

Mielenkiintoinen ja kansatieteelliseen tarkkuuteen yltävä kertomus Lastenlinnasta, tuberkuloosiparantolasta ja Kätilöopistosta perustuu Vuokko Ahosen omiin kokemuksiin. Kirjoituksen koskettavin osuus käsittelee kertojan kokemuksia kuolevien potilaiden vapaaehtoisena tukihenkilönä.

Entisten työkavereitteni kanssa - - -
olemme tyytyväisiä, ettemme ole enää
tämän hetken oravanpyörässä, missä
työ arvostellaan tuottavuudella eikä
hoitajilla ole enää tarpeeksi aikaa eikä
voimia empaattiseen, hyvään
hoitotyöhön.

Doris Gordin, sairaanhoitaja, Helsinki

Kirjoittaja kuvaa tyhjentävästi oppilasaikansa Marian sairaalassa. Vastauksesta ilmenee, miten suuri merkitys oppilailla oli hoitotyössä vaikeina sotavuosina. Doris Gordin käsittelee myös sen ajan koulutuksen teoreettista puolta sekä lähes sotilaallista kuria.

Vi bodde i alfabetisk ordning, för det mesta två och två. I foreläsningssalen samt i matsalen satt vi likaså enligt alfabet. Namnen blev så grundligt inlärd att jag fortfarande, efter 55 år, tänker på "flickorna" i den ordningen.

Eeva Hautala, eläkeläinen, Karvia

Eeva Hautalalla on kerrottavanaan hätkähdyttäviä lääkintälötkökokemuksia venäläisten sotavankien sairaalasta; oloista, joiden äärimmäinen alkeellisuus paljastuu viimeistään kertojan siirrettyä saksalaisten upseerien hoitajaksi.

Samaa söimme mitä vangitkin. Leipä se piti meidät hengissä.
Kuusenjuurelle kannoimme katkotut jalat ja kädet. Sieltä ne sitten vietiin haudattavaksi kun potilaatkin jotka kuolivat. Pommikoneet lensivät jatkuvasti yötä päivää ylitse.

Maija Illner, erikoissairanhoitaja, Siilinjärvi

Vuonna 1960 Oulussa sairaanhoitajaopiston

aloittanut ja psykiatriseen sairaanhoitoon erikoistunut Maija Illner kertoo mielisairaanhoidosta ja hoitomenetelmien kehittymisestä 34 työvuoden aikana.

Työ oli antoisaa ja palkitsevaa, tuli hyviä hoitotuloksia. Potilaat olivat enimmäkseen ns. akuuttipotilaita. Monet lähtivät työelämään tai koulutukseen. Joskus toki tuntui kuin kivireki olisi ollut perässäni.

Sirkka-Liisa Kauranen, lehtori, Helsinki -> Ada Mikkonen, terveystieteilijä

Sirkka-Liisa Kaurasen huolellisesti puhtaaksikirjoittama aineisto sisältää hänen äitinsä Ada Mikkosen päiväkirjamerkintöjä Diakonissalaitoksen sairaanhoitajakurssilta ja perusteellista muistelukerrontaa terveystieteilijän urauurtavasta työstä vuodesta 1929 alkaen.

Ne monet lapsirikkaat perheet tulivat omiksi, läheisiksi kaikkine huolineen ja iloineen, monine vaiheineen mitä suureen perheeseen sisältyy vuosien varrella. Milloin oli asiaa kotiin vauvan tähden, milloin koululaisen, milloin sairauden kohdatessa, eikä siinä tarvittu edes erikoista asiaa, kun poikkesin kysymään kuulumisia.

Aila Manni, perushoitaja, Lohja

Tekijä maalailee runon ja pakinan muodossa 1990-luvun laman vaikutuksia hoitotyön laatuun. Aila Mannin sydäntä painaa murhe vanhuksista, joita kenelläkään ei ole enää aikaa nostaa istumaan, sekä huoli hoitajista alati kasvavan työtaakan alla.

Arki vanhusten hoitotyön / on muuttunut aikana vuosien vyön. Monta on ollut ajatusmallia / mitä tehdä voi ja mitä taas ei voi sallia...

Ritva Nikkanen, kättilö, Salo

Ritva Nikkanen kertoo pohtivassa ja esimerkeissään perusteellisessa kirjoituksessaan ammatinvalinnasta, opiskelusta ja pitkästä kättilönurasta Salon

aluesairaalassa vuosina 1961-1996. Kätilön työn muutoksia valotetaan ansiokkaasti teoriassa ja käytännössä.

Äiti painaa lastaan paljaalle iholleen,
lapsi aistii äidin lämmön ja kuulee
saman sykkeen kuin raskausaikanaikin.
Isä on suojelevasti kumartuneena
heidän puoleensa. Onko kauniimpaa
näkyä uraansa lopettelevalle kätilölle.

**Esko J. Röykkee, erikoissairaanhoidtaja,
Lappeenranta**

Kirjoitus kuvaa realistisesti 1960-luvun suomalaista mielisairaanhoidtoa ja mieshoitajan kokemuksia naisvaltaisella alalla. Se on myös huolestunut puheenvuoro hoitohenkilökunnan väsymisestä ja potilaiden turvallisuuden vaarantumisesta, varsinkin 1990-luvun säästötoimenpiteiden vuoksi.

Pitkä ura sairaanhoidossa, liki neljäkymmentä vuotta on takanapäin, tavattoman kauniita muistoja tuohon aikaan sisältyy, joskin myös kriittistä arvostelua, mutta vain rakentavassa mielessä, ei katkeruutta.

Hillevi Salonen, perushoitaja, Pori

"Apuhoitajan tie" on Hillevi Salosen inhimillisyyttä ja lämmintä ymmärtämystä henkivä kertomus apuhoitajan työstä, erilaisista työyhteisöistä, mieleenpainuneista potilaista sekä elämän myötä- ja vastoinkäymisistä.

Siinä minä itkin kaikkia ympäriltäni menneitä nuoria vainajia ja myös omia murheitani, jotka olivat jatkuvasti mielessäni. Varmaan tästä omasta taakse jätetystä asiasta johtui, että kiinnyin näihin hoidettaviini, ehkä vähän liikaakin. Kuuntelin usein kun he kertoivat elämäntarinoitaan ja monikin kohtalo sai omat murheeni näyttämään pieniltä.

Elsa Savolainen, ylihoitaja, Siilinjärvi

Pitkän ja monipuolisen uran hoitotyön parissa tehnyt

ylihoitaja Elsa Savolainen kuvaa perusteellisissa, asiakirjoin vahvistetuissa muistelmissaan suomalaisen hoitotyön haasteita 1940-luvulta 1970-luvulle sekä hallinnollisesta että käytännönläheisestä näkökulmasta.

Vuonna 1944 olivat astuneet voimaan laki kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista sekä laki kunnallisista kättilöistä ja terveystietoisarista. Olin lakiin, sen velvoitteisiin ja tehtäviin tutustunut lukemalla. Keskeinen tehtäväni tulisi olemaan kuntien virkamiesten ja terveydenhuoltohenkilökunnan auttaminen näiden lakien toimeenpanossa.

Kirjapalkinnot (20 kpl):

Autio, Anja

Brännäs, Birgit

Heikkinen, Pirkko

Heinilä, Raija

Helsingin sairaanhoitajatarkoulun kurssi 37 (7 kirjoittajaa)

Johansson, Terttu

Junno, Helena

Keitola, Laila

Korpinen, Päivi

Käppi, Seija

Lehtinen, Annikki

Mehtonen, Ari

Niemi, Ilona

Niemelä, Alli

Niitti, Ritva

Partonen, Anna

Pousi, Anja

Simojoki, Sirkka-Maija

Sneck, Marjatta

Säilynoja, Vappu

Virrankari, Elvi

Hankkeessa mukana olevat hoitoalan järjestöt:

Sairaanhoitajien koulutussäätiö

Sosiaali- ja terveystieteen opettajat STO ry

SSY - Sjuksköterskeföreningen i Finland rf

Suomen Kättilöliitto ry

Suomen Lastenhoitoalan liitto SLaL ry
Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry
Suomen sairaanhoitajaliitto ry
Suomen Terveystieteiden liitto STHL ry
Suomen Työterveyslaitos ry
Ylihoitajayhdistys ry

Palkintolautakunta:

professori Marjatta Hietala (puheenjohtaja)
arkistonjohtaja Lena Huldén (SLS/
Folkkultursarkivet)
arkistonjohtaja Pekka Laaksonen (SKS/
Kansanrunousarkisto)
tohtori Maija Sorvettula
tutkijat Monica Ståhls- Hindsberg (SLS) ja Helga
Tahvanainen (SKS)
tutkija Juha Nirkko (sihteeri)

Lisätietoja:

Juha Nirkko, Kansanrunousarkisto, puh. (09) 131 23
238, sähköposti juha.nirkko@finlit.fi
Maija Sorvettula, puh/faksi (09) 563 0856

Päivitetty 10.12.1998